

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Kiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

היעשי רפסל אובמ אוחו. וויזח איגל הלסמ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

מסלה

לגניא חזיוני

והוא

מבוא

לספר

ישעיה

מסלה לגיא חזיון .

כחיי הנביא ומשך זמן נבואתו .

הספר הזה, המבואר ומתורגם מאתי, כפי אשר חנן אותי החוקק לאדם דעה, כולל נבואות קדושות וטהורות, ילאו מפי חוזה אלהי, ישעיהו בן אמוץ, אשר היה מורע מלכי יהודה, כמו שאמרו הצותינו ז"ל במסכת נגילה (דף י' ע"ג): אמוץ ואמנים עלך יהודה אחים היו, ורוח הנבואה נחלסה עליו מאציו, שגם הוא היה נביא ה', על פי מאמרו ז"ל במסכת המכרת (דף ט"ו ע"ה): כל מקום ששמו ושם אציו נבואות, צידוע שהוא נביא בן נביא, וכמו ששנינו בסדר עולם רבא (פרק כ'): וציוי אמנים, ואיש האלהים זה אליו וגו' (דברי הימים ב' כ"ה ז'), אמרו, היה אמוץ אחיו. ומה שהקשה רחב"ע על דברי חז"ל מן המקרא (ישעיהו ל' וי"ו): גוי נתתי למכים וכו', כבר הסיר הרב דאן יצחק אברבנאל ז"ל, ואמר: "ועם היות, שהוא אמר על עצמו, גוי נתתי למכים, ולחיי למורטים, הנה לא העיד הכתוב, שנעשה דבר מזה בפועל, אלא שהוא היה מוכן עצמו לזה, על כבוד השם, והוא אמרו (שם ז'): ה' אלהים יעזר לי, על כן לא נכלמתי, על בן שטחי פני כחלמיש, ואדע כי לא אבוש, שביאר בזה, שלא קבל כלמה ובושה משום אדם." "

בשנה שנטרע עוזיחו מלך יהודה, והוא בשנת עשרים ושבע למלכו, (עיין בסדר עולם רבא סוף פרק י"ט) החלה רוח ה' לפעם את הנביא הזה, והוכיח את בני דורו ביעודי פורענות ונחמה, כפי הזמן והשעה, עד מלך מנשה בן חזקיהו, והוא משך שמונים ושש שנה. וכל זה נראה מדברי חז"ל במכילתא (הביאם רש"י ז"ל בפסוק ח' מספר הזה): בשנת מות המלך עוזיחו (ישעיה וי"ז ח') תהלת הספר, אלא שאין מוקדם ומאוחר בסדר, וכו', וציבמות (פרק החולץ): מנשה הרג ישעיה, אמר רבא, מיון דיינייה וקטליה, וגו', וכן אמרו במסכת סנהדרין (ק"ג ע"ג): וגם דם גקי שפך מנשה (מלכים ב' כ"א ט"ז) הכי תרגומו, שהרג ישעיה. וגם צמ"ע (בפרק המזכר) משמע, שתהלת נבואת ישעיה היתה בשנה שנטרע המלך עוזיחו, ומה שאמרו צמ"ע זוטא: עוזיחו מלך חמשים וששים שנה, יואל כסן גדול, הושיע ועמוס וישעיהו נביאים, הכוונה, שנבואת ישעיהו התחילה בימי עוזיחו, בשנה שנטרע, וכן כוונת המקרא (ישעיה ח') בימי עוזיחו, יוחם וגו'. ורחב"ע ז"ל פירש המקרא בשנת מות המלך עוזיחו כפשוטו, ולדעתו התחילה נבואת ישעיהו בשנת מות עוזיחו, וכדחק לפרש הכתוב: בימי עוזיחו וגו'. עיין בדבריו, במקומות המזכרים. ודעת הרד"א

מסלה לגיא הזיון

הרד"א ז"ל, שישיהו נצח בתחלת מלכות עזיהו, והציא ראייה לדבריו
מספר דברי הימים (ב' כ"ו כ"ז): ויתר דברי עזיהו הראשונים והאחרונים
כתב ישעיהו בן אמוץ הנביא. והנה מלמד שדעתו נגד דעת חז"ל, כמו
שבארתי, חף דאיתו אינה מוכרחת, כי כבר השיב עליה רד"ק ז"ל בהקדמתו,
ואלה דבריו: "אמרו, כי בשנה שנתנגע עזיהו מלך יהודה, היתה תחלת
נבואת ישעיה, לפי שאמר (ישעיהו ו"ו א') בשנת מות המלך עזיהו, ואמר
(שם ח') את מי אשלח, ומי ילך לנו, ואומר הנביא שלחני, ואותה הפ"ש
היתה ראויה להיות תחלת הספר, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה.
ואפשר, כי בתחלת מלכות עזיהו היתה תחלת נבואתו, כי אמר בדברי
הימים, ויתר דברי עזיהו הראשונים והאחרונים כתב ישעיהו בן אמוץ
הנביא, נראה, כי גם בדבריו הראשונים נתנבא, אבל בשנת מות המלך
עזיהו ראה המראה הגדול, שלא ראה כמוה קודם לכן, לפיכך נהג
באותה מראה, ומה שאמר, את מי אשלח, נביאים אחרים היו צימיו,
כי היה עמוס, והיה זכריה, המבין ביראת אלהים (עיין ד"ה ב' ב' א').
והיה הושע בן בארי, ואמר, את מי אשלח, שידע להוכיח את העם הזה,
כי שלחתי אליהם נביאים, ולא הועילו, ואמר ישעיהו, הנביא שלחני,
כלומר, הנביא עדיין, שלחני, כי אם לא הועלתני עד עתה, אולי הועיל
עדיין. ואפשר לפרש פסוק דברי הימים, כי דברי עזיהו הראשונים, שהיו
קודם נבואתו, כתבם בספר עם האחרונים, אחר שנתנבא."

תשובות חן להמליך הקדוש הזה, אשר כתב את כל נבואותיו הנחמדות
והנעימות על מגלת ספר (ראה ד"ה בפסוק הנזכר
למעלה), להיות לדור אחרון לזכרון, למען נשמח ונגיל צוף דש מלינותיהם
היקרות והנשגבות, ונתנחם בנחמות היעודות לנו בהן, בגלות החל הזה,
אשר הו"ד לארץ יקרנו והפארתנו; וצרוך אל עליון, אשר העיר את רוח
חזקיהו מלך יהודה הנדיק, לאסוף אותן אחת לאחת, ולעשות מהן מחצרת
הנמלאת עתה צדיקו, שיחיה מהתת יד המלך הסוה, ועדת חכמי ונדיקים,
אשר היו אהו, כמו שאמרו חז"ל בהגדת השותפין: חזקיהו וסייעתו כתבו
ישעיה וכו'.

וראה והצט, הקורא הנעים! איך יקר הספר הזה צעיני חכמי הדור
המפואר הסוה, עד שאספו בו גם דברי נביאים אחרים, אם
קטן כמותם, מהיות די ספר בפני עצמו, כמו שאמרו במדרש רבה (פ'
ויקרא): וכי יאמרו אליכם וגו' (ישעיהו ה' י"ט כ'), אמר רבי סימון,
בארה, אביו של הושע בן בארי, נבא שני מקראות הללו, ולא היה צדק
כדי ספר, ונטפלו בישעיה.

וגם קדמונינו, חכמי הגולה, הקדימו ספר ישעיהו לספר ירמיהו ויחזקאל,
לגודל מעלתו, מה שלא היה כן צימיו חכמי התלמוד ז"ל, כמו שאמרו
בהגדת השותפין: קדרן של נביאים, יושע, שופטים ב', ירמיהו, יחזקאל,
ישעיהו

מסלה לגיא חזיון •

ישעיה, תרי עשר • ויוקשי : מכדי ישעיה קדים לירמיה ויחזקאל, לקדים לישעיה ברישא? ומשני: כיון דמלכים סיפיה חרבנא, וירמיה כוליה חרבנא, ויחזקאל רישיה חרבנא, וסיפיה נחמתא, וישעיה כוליה נחמתא : סמכין חרבנא לחרבנא, ונחמתא לנחמתא • וכבר האריך מזה הענין הרד"א ז"ל בהקדמתו לספר זה •

מתוכן הספר ומחלקותיו, לפי הענינים האמורים בו •

הספר הזה מעורב מנבואות פורענות ונחמה, כפי אשר נלחח רוח ה' על הנביא, פעם להוכיח רשעי הדור על פניהם, על אשר עזבו את הורת ה' נבואות, והכעיסוהו במעלליהם, ופעם לנחם את ישרי לב ההולכים בדרכי האלהים, ומעומים צמור וצמזוק, ולייעד להם אושר וטוב אחר העמל והמכאוב • והוח נחלק לארבעה חלקים :

(א) מפרשה ראשונה, עד פרשה י"ג, יחזה החוזה על יהודה וירושלים,

אשר חטאו לה' בימים ההם, ורובי הנבואות האלה הם יעודי עונש, על קטליהם העצומים והרבים • אך למען לא יתיאשו, ח"ו, מן גאולת ה' וחסדיו, שז הנביא תמיד ונחום בצערת ישועה והנלחה, בימי חזקיהו הצדיק, אשר היה יורש כתר מלכות יהודה, צעת היות •

(ב) מסומן י"ג עד סומן ל"ז יטיף הנביא אל העמים, אשר שכנו סביב לארץ ישראל, ובתוך הפרשיות האלה נמנאות גם נבואות על עם יהודה, וביחוד מפרשה כ"ד והלאה • בחלק הזה יעד החוזה חורבן ושמוון לשכנים הרעים, הנוגעים בנחלת ישראל, אך גם פה יערב את דבריו לפעמים בדברים נחומים, כדרכו, ובפרטות לאנשי יהודה,

אשר שמרו את מות ה' בימי חזקיהו מלכם •

(ג) מפרשה ל"ז עד פרשה מ', הוא כלו סיפורי מן הצרה הגדולה, אשר היתה ליהודה, בצוא סנחריב, מלך אשור, על ירושלים, ומישועת ה', אשר עשה להם, צמות מחנה אשור צמגפה גדולה ונוראה • וכל הענין הזה כתוב בספר מלכים (ב' י"ח וכו'), ושנוי בספר דברי הימים (ב' ל"ב וכו') •

(ד) מפרשה מ' עד סוף הספר רובו נחמה, דברים נעימים ונחמדים, לחזות מחזה טובה וצרכה, ישועה והרחמה לישראל, כי ישונו מגלות צבל, אשר הגלם נבוכדנאצר מלך כשדים, על ידי כורש מלך פרס, שהחריב מלכות צבל • ומזה תראה, קורא חסוב! שרוב נבואות הנביא הזה אמרי רנן וישע הן, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (במקום המכר) :

ישעיה כוליה נחמתא, והעייב הרד"א ז"ל בהקדמתו, לאמר טעם שם הנביא ישעיה, צעבור ישע ייה, המבושר על פיו לישראל, עם קדשו •

ומלבד ארבעה החלקים הגדולים האלה, נחלק עוד הספר לחלקים קטנים,

כמו :

(א) שירי

מסלה לגיא הזיון

- (א) שירי הלל ותודה לה', המושיע מיד קמים וחויבים, על הישועה, אשר יעשה זכחו הגדול ובזרועו הנטויה, כמו: ואמרת ביום ההוא וכו' (י"ג ח' וגו'), ה' אלהי אלה ארוממד וגו' (כ"ה ח' וכו'), ומזה המין גם כן המכתב לחזקיהו (ל"ח ט' וגו'), שהוא מזמור נעים ונחמד, להודות לה' הטוב, שפדה את המלך המשורר מרדת שחת, והשיבכו לימי עלומיו, להיות רענן כצרוש ובריח אולם, מחליו הרע ונור.
- (ב) תפלות ותחנונות לאדון העולם, שצדקן ישפוך הגביה שיחו על לרת צית ישראל, ועל חבדן עם ה', הנפלים ביד מנקשי נפשם, ובזכה צמור נפש על אחיו העשוקים, כמו צפרשה ס"ג (פסוק ז' וגו') חסדי ה' אזכיר וכו', וכדומה לו.
- (ג) מאמרי קינה ומספד על מדינות וארצות נחרבות, ועל ערים נשמות, מתעדות לגלים, כמו פרשה ט"ו, ט"ז וכו', והדומות להן.
- (ד) מראות נבואיות וחזיונות כוללות לזורים מדברים עתידים לנאת אל המליחות, כמו פרשה וי"ו וכו', ואחרות מלכד אלה.
- ורבו עוד מיני הנבואות בספר ישעיה כהנה וכהנה, וכל משכיל יבין וידע כל פרשה לפי ענינה ומתכונתה.

ממעלה מליצת הנביא, הנשגבה והנעימה

המליץ האלהי הזה גבר מאחיו הנביאים ציתר שחת ויתר עוז מליצותיו, ובנועם לשונו וחכות לקחו, כי הוא היה מזרע המלוכה, מן הפרתמים, מגודל צין נגידי ארץ, חכמי לב, בעלי מדות נכבדות וידיעות נחמדות, בכל חכמה ובכל מדע, ומדברים שפת עמם, לשון עבר הנעימה והנחה. זכה ומטוהרה מכל סיג, ומסודרת בכל יופי המליצה. ומי חכם ומשכיל, אשר לא יתפלא על עולם הנביא הזה ורב כחו במליצות רמות ונשאות, ובדיבורים נעימים וחכים, יורדים אל עמקי מסתרי הנפש, לרדות בהתפעלויותיה, לעוררן ולהשקיטן, כפי רגון המליץ הקדוש! בראותו פרעות עמו והסתחתו, כי ילך שובב בצרירות לבו הרע, אז ירעם בקול גאונו, קול דבריו כקול המון סער נורא, אמריו יחמיון כגלי ים זועף, וימלאו נפש השומע פחד ורעדה; השמים יתקדרו, כל מאורי אור יאספו נגהם, והארץ תגעש ותרעש מחרון אף ה', אל קנא, כי יבוא לערוך רשעים, פועלי און, ולהעבירם מעל פני תבל. ובשוב עם ישראל מדרכו הרעה, ובקשו את ה' אלהיהם, ללכת בדרכיו ולדבקה בו, אזי יזיל המליץ האלהי אמרותיו כטל אורות, כרביצים על עשב השדה, להשקיט לב הנאנחים מיגונם, ומעינות מליצתו הזכה יפוזו על שפתו כפלגי מים ציון, להחיות רוח נדבאים, ולשמחם ברעיונים מנחמים, כי ישוב ה' לשוש עליהם לטוב, ירים קרנם למעלה למעלה. אין ערוך ליקר הפארת נבואותיו, ואין דרך מדרכי המליצה, הנפארים ומאמנים את דיבורי המליץ, אשר לא השתמש בו

מסרה לגיא חזיון •

איש האלהים, להדר ולחמץ דבריו הקדושים, ולהעלותם על כל דברת בני האדם, במליצה ושיר • ועתה, ידידי הקורא! ללכה נא יחד ונלקטם בעמרים, בין בתרי הספר הנעים הזה, ונתורה אחר מעמקי מליצתו, לחזות בנועם סדרתה, ולבקר במעלותיה הרבות והנפלאות •

מה רבם מעלת המליצה הקדושה בפשטות המחמרים וקוצר המלות! אם נשים לבנו לדברי המליץ הנשגב, לא נייעף ולא ניגע באריכות דברים, בציאורים נוספים, ובמחמרים מוסגרים בין נושא ונשוא המחמר, כי לא יאריך בתוארי העלמים, ובגדרי סגולותיהם, רק יסדר דבריו במחמרים פשוטים, קצרי המלות, המריקים רעיוני נפשו הטורה אל נפש שומעיו חיש מהר, ולא ילחזה בלהג הרבה • נשקיפה נא אל ציור המליץ הקדוש מוכרם ידורו בפרשה ה', פסוק ח' ב', שבו ספר לנו, שהכרם הוא היה בארץ שמה וטובה, ובעליו גדרו בגדר, פנה אצנים מתוכו, נטעו בזמורות יקרות, בנה מגדל בתוכו, וחצב בו יקב, לעשות יין • ואם האריך הנביא בציור הזה יותר מדי, והראה לנו כרם מסובב משדות תבואה, פורחים צהוד וסדר, מוקף בגדר אצני גזית, בחומה גבוהה וצנורה, בית גדול למראה בתוך הכרם, ובו עליות מרווחים, עם תלונים שקופים אטומים, וכרמים רבים, אשר במעדר יעדרון, איש את רעהו יעזרו, ולאחיו יאמר: "חזק!" אזי נפלאנו על המראה, וקראנו בתמהון לב: "מה יפה הציור הזה!" אך נפשו תשאר ריקה נוכל התפעלות, ותשכח את הרעיון הנטמן תחת המשל הוא •

אכן מה נחמדה ומה נעמה מליצת הנביא במחמרים קצרים ופשוטים, מסודרים בסדר טבעי, בלי עמל וציעה:

כרם היה לירידי

בקרן בן שמן •

ויעזקרו ויסקלרו

ויטעוהו שורק

ויבן מגדל בתוכו

וגם יקב חצב בו •

בדברים האלה לא חסר מחומה מן הצורך לענין, לבטא רעיוני הנביא, והתפעלות רוח קדשו כראוי, אך לא תמצא בהם מלה אחת למותר, והקצור הנעים הזה יפעול התעוררות רבה בנפש •

בספר הזה נמצאו מליצות רבות, נעימות עד מאוד, מיוסדות על דרכי המליצה, הנקראים (פִּיגורעו) בל"הע. וחכמי המליצה והשיר (ריכט = אונד רעדעקונסט) חלקו סדרבים האלה לשני מינים: (א) מחמרי

מסלה לגיא הזיון.

(א) מאמרי המשל והדמיון (טרַאָפּען), והם מלות ודיבורים מושאלים להוראות בלתי עצמיות להם.

(ב) סידור התיבות באופן מיוחד ובלתי רגיל, העצדות ותמונות הרעיונים, כמו הרחצות הניחור (אומשרייבונגען). י"י ורים הפכיים (געגעני־זעצע), הודאות לדברי זולתו (איינו - יו), שאלות, דמיונות, ציורים, וכדומה, (פֿיגורען דער וואָרטע אונד געדאַנקען). וכל אחד משני המינים האלה יפרד וסיה להרבה פרטים, וכלם יכונן יחדו, ליפות ולרומם את המליצה, באופנים שונים. ועתה נשים פנינו, להזכיר פה חפס קניהם: מהמין הראשון יאלו

(א) דרך המליצה הנקראת בל"הע (מעטאָנימיא), שבו יקרא ענם אחד בשם ענם אחר, המקושר בו ביחוס מיה, ויוחלפו סבות ופעולות הנמשכות מהן, דברים כוללים עם הכלול בהם, סימנים ודברים מסומנים על ידיהם, וכדומה, כמו (ישעיה א' כ') חרב האכלו, צלמות, (שם ט' א') שהוא השחול, שהמות נטה שם ללו, כשלה ירושלים (שם ג' ח'), וכחחו הרבותם לאחים (שם ז' ד'), והדומים להם.

(ב) להשתמש בכלל תחת הפרט, ובפרט תחת הכלל, בחלק מהכל תמורת הכל, ובחומר תמורת הענם, שנעשה מומנו, (וינעקדאָקע) בל"הע, כמו ונקף סבכי היער בברזל (ישעיה י' ל"ד), שהוא כלי כריתה, עשוי מברזל, הצדיק אבד (שם כ"ז א'), שהענין: הנדיקים אובדים, ארושטה וגו' (שם מ"א י"ט), שהכוונה על ענים נחמדים, למראה, ונושאים פרי טוב, שבע נשים (שם ד' א'), צמקום נשים רבות, ודומיהם. וכן יהליפו המליצים הזמנים, הגופים והמספרים, עזר, הוה ועמיד, נוכח ונסתר, יחיד ורבים, וכדומה: ובזה ייפה המליץ את לשונו, ויעשירה במלות ודיבורים, ויפת רוח חיים במליצתו, ביחוסים חינוניים, הגופלים תחת החושים.

(ג) מלות המשל והדמיון (מעטאָפּהער), כמו (ישעיהו י"ד י"ב) היללבן שהרו, נחש, צפע, (שם כ"ט), לפליטתמואב אריה (שם ט"ז ט'), ועיון צביאורי במקומות האלה. והספר הזה מלא על כל גדותיו מדיבורים כאלה, ומה יפו ומה נעמו כלם, מה רמו ומה נשגבו! המה יפינו קרני הוד על פני המליצה, ובחורם גראה אור.

בספרי הקודש נמצאו משלים ודמיונות מדברים טבעיים, והמה האירו לעיני בני ישראל, כי ידעו מקורם על נכון. מה רבו דיבורי הדמיון מהאור והחושך, לדמות בהם הצרה והישועה! מורגלים המה צפי כל העמים והלשוניות, ונחמדים לכל איש משכיל ויודע, והמשוררים הקדושים השתמשו בהם הרבה מאד. ויושבי הארץ הקדושה התפעלו מהם ציטר עוז, כי בארצות המזרח השמים טהורים ברוב מעצי גשם, והאור והחושך יגלו יותר לעיני בני האדם, מאשר יתראו בארצות המערב. ובזכרנו זה נתפעל ונרגיש צהוד מלינת הנביא (ישעיה ט' א') :

העם

מסלה לגיא הזיון •

העם ההולכים בחשך

ראו אור גדול

יושבי בארץ צלמות

אור נגה עליהם •

וכן יושאלו דמיונות ומשלים מנחלים פשוטפים בתחלת הקץ מהר הלכנו אל עמקים צרים, ויסחפו ויחריצו את כל ארץ הנקעה בקול סער מצהיל • וצוה מאמר המליץ הקדוש (ישעיהו י"ז י"ב) :

ושאון לאומים

כשאון מים כבירים ישאון •

(שם ל' כ"ח) ורוחו כנחל שוטף

עד צואר יחצה •

ואם תדמה בנפשך, קורא אסוב! החוס הגדול בארץ ישראל ובמדינת (אראביעו), אשר שם החול השורף כלבת אש, והאדמה עיפה ונמאה למים: אז תנעם לחך מלינת הנביא (ישעיהו ל"ב ז') :

כפלגי מים בציון

כצל סלע כבר

בארץ עיפה •

ומה רבו דיבורי המשל והדמיון בספרי הנביאים, עליהם השלום, ומלאכות בני ישראל בימים ההם, שהיו עובדי אדמה ורועי צאן, מנימוסיהם, כלי מלחמתם ומלאכתם, מדת ישראלית ומומנות הקרבנות בצית הבחירה, ומהנפלאות הגדולות והנוראות, שנעשו לאבותיהם, ואנחנו לא נבינס כראוי, אם לא נשים לנגד עינינו מצב האומה צעת הסיא, וקורות הזמנים ההם •

(ד) סיפורים וציורים משליים (אללענאריא), לעורר לב השומע, ולהוריד הרעיון הנרצה אל עמקי נפשו, על ידי התעוררות החושים • ומה נסדרו המשלים האלה בחזיונות החזה האלהי הזה! נטעמה נא יחד, קורא נעים! את מתק לשונו בפרשה א' (פסוק ה' וי"ו), שהוא מצייר מעמד רשעי יהודה:

כל ראש לחלי

וכל לבב דוי •

מבך

מסלה רגיא חזיון •

מכף רגל ועד ראש

אין בו מתום

פצע וחבורה

ומכה טריה

לא זורו ולא הבשו

ולא רוככה בשמן •

ומה נעים משל הכרם צפרטה ה' (ח' וכו'), וצפרטה כ"ז (צ' ג' ד'), ומה חזקה מלינת הנביח צפרטה ט' (פסוק י"ז) :

כי בערה כאשרשעה

שמיר ושיית תאכל

ותצת בסבכי היער

ויתאבכו גאות עשן •

ומהמין השני מדרכי המליכה, אשר זכרתי, ימשכו :
דרך הסירוס (אינווערויץ, פערזעצונג), להפך ולערב סדר המלות, ולעזוב דרך הסגיוני, להתקרב אל דיבור ההתפעלויות, כמאמר חז"ל במקומות רבות : סרס המקרא ודרשהו • כמו (ישעיה ז' כ') :

בתער השכירה

בעברי נהר

במלך אשור •

שמלת במלך אשור מוסכות על תער השכירה, שהיא תואר לפנתריז מלך אשור • וכן (שם י' ה') :

ומטה הוא

בידם זעמי •

שהסידור הטבעי הוא : זעמי הוא מטה בידם, וצפרטה כ"ז (פסוק י"ח) :

יחזו ויבושו

קנאת עם

אף אש

צריה תאכלם •

מוסלה לגיא הזיון •

פה עזב המליץ הקדוש את סידור הסגיוני, וערב סדר המולת, לנתח
 המחמר על דרך שירי, ובהגדה פשוטית (פראזע) סיס לו לחמור:
 יחזו קנאח עם יבושו אף צריך אש האכלם • ודומיהם הרבה •
 (ב) דרך השאלה (אינטערראגאטיפע, פראגענד), שישאל המליץ על דבר
 סמוע לו, כאילו לא ידעו, לחזק ולברר מליטו, כמו (ישעיהו
 י"ד ל"ב):

ומה יענה מלאכי גוי?

כי ה' יסד ציון וכו' •

(שם כ"ג ט')

מי יעין זאת

על צור המעטירה?

ה' צבאות יעצה וכו' •

(שם מ"ב כ"ד)

מי נתן למשיכה יעקב

וישראל לביזוים?

הלא ה' זוחטאנולו וגו' •

(ג) דרך הדמיון (קאמפאראציאן, פערנלייכונג), או לדמות דבר לדבר
 (זימיליטודע), או לנייר שני עצמים, ולסמן מושגיהם, כמו יוצדלו זה
 מזה, ובמה ידמו זה לזה (פאראללעל) • כמו (ישעיהו ל"ח ה'): •

בצפרים עפות

בן יגן ה' צבאות •

(שם מ"ד ג')

כי אצק מים על צמא

ונזולים על יבשה

בן אצק רוחי על זרעך

וברכתי על צאצאך •

(שם נ"ה ט')

כי גבהו שמים מארץ

בן גבהו דרכי מדרכיכם •

(שם ל"ב ו' — ח')

כי נבל נבלה ידבר

ולבו יעשה און

ונדיב נדיבור יעין

מסלה לגיא הזיון •

והוא על נדיבות יקום •

(ד) לחצר מלות דומות בהוראותיהן, ולחזק על ידי זה הכוונה בנפש השומע (זינאניטיא) • כמו (ישעיהו א' ד') :

הוי גוי חוטא

עם כבד עון

זרע מרעים

• בנים משחיהים •

לשלול שלל

(שס י' ו')

• ולבוז בו •

נבזה וחדל אישים

(שס י"ג ג')

• איש מכאובות וידוע חולי •

(ה) מחמר הפכי (אנטיטהעזע, געגענוואץ), לנייר הכיפוך והסתירה צין קני עלמים, על ידי חיבור המאמרים • כמו (ישעיהו ס"ה י"ג) :

הנה עבדי יאכלו

ואתם תרעבו

הנה עבדי ישתו

ואתם תצמאו

הנה עבדי ישמחו

ואתם תבושו •

תחת הנועצוץ

(שס נ"ה י"ג)

יעלה ברוש

ותרחת הסרפד

יעלה הדם •

שוחט השור

(שס ס"ז ג')

מכה איש

זובח השרה

עורף כלב

מעלה

מסלה לגיא הזיון •

מעלה מנוזה

דם חזיר

מזכיר לבונה

מברך יון •

(1) לחבר מלות דומות בהברותיהן, ולהשתמש בלשון נופל על לשון (פא) ראנאמאזיא, ווארטגלייכהייט), או שהמלות האם מתחלפות בהוראותיהן, או שהן יולדות ממקור אחד, ותתחלפנה במשקליהן • כמו :

(ישעיה ה' ז') למשפט והנה משפח

לצדקה והנה צעקה •

(שם ט"ז ד') חלוצי מואב ירעו

גפשו ירעה לו •

(שם ט') מי דימון

מלאודם •

ומהמין השני :

(שם כ"ד ט"ז') ובגר בוגדים בגרו •

(שם כ"ז ז') הכמכת מכתו הכהו

אם כהרג הרוגיו הורג •

(שם כ"ט י"ד') להפליא את העם הזה

הפרא ופלא •

(2) דרך החסרון (עלליפוזים, אויסלאסונג), לקצר בדיבורים, ולהשמיט מלות ויחוסים בלתי מוכרחים כל כך להבנת הענין, והוא הנקרא צרצרי

חז"ל: מקרא קצר • כמו

(ישעיה מ"א ב') יתן לפניו גוים

ומלכים — ירד •

יתן — כעפר — הרבו

ו — כקש נדף — קשתו •

והשלמה הכתוב הזה הוא: יתן לפניו גוים ומלכים (לפניו) ירד, יתן (גוים) כעפר (אל) הרבו (ומלכים) כקש נדף (אל) קשתו • וכן

מסלה לגיא חזיון •

זקן (טס י"ז ט') כעזובת החורש והאמיר

אשר עזבו

מפני בני ישראל •

(ח) לצייר המעשים שנעשו, או שיעשו עוד, כאילו הם לנגד עינינו, (היפא) טיפאזיס, געמעלדע) • כן הוא ציור השלום והשקט, צפרטה י"ח (פסוק וי"ו וכו') נוספר זה:

וגר זאב עם כבש

ונמר עם גדי ירבץ

ועגל וכפיר ומריא יהדו

ונער קטן נוהג בם וגו' •

ותורבן מזרים (י"ט ט' וגו'):

ונשתו מים מהים

ונהר יחרב ויבש וכו' •

ומה נעמה מליצת המליך הקדוש (כ"ט י"ז), צראותו את ה' אלסי ישראל, כי יקום נקמת דם עבדיו השפוך:

וילבש צדקה כשריון

וכובע ישועה בראשו

וילבש בגדי נקם חלבושת

ויעט כמעיל קנאה •

ומי לא יפלא על עונם מליצת הנביא, בהראותו לנו שממון חרץ יהודה:

(ישעיה ל"ג ע"ז) אבל אומללה ארץ

החפיר לבנון קמל

היה השרון כערבה

ונוער בשן זכרמל •

(ט) השמטת חיבורי היחס בין הנואמרים (דיסיונקציון, טרעננונג), להכניס רעיונים רבים צבת אחת אל נפש השומעים, ולהגביר רוחם, לעוף על מרושי ההתפעלות • כמו (ישעיה כ"ח ט'):

ערוך השלחן

צפה

(ס) א ב ג ד

מסלה לגיא הזיון •

צפרה הצפית

אכול שתה

קומו הישרים

משחו מגן •

(שס כ"ד ח') שבת משוש תופים

הדל שאון עליונים

שבת משוש כנור •

(שס מ"ד י"א) כלם יעמודו

יפהדו יבושו יחד

(י) שיסב המלך את דבריו אל גופים נוכחים או נסתרים, חיים או מתים, או אל ענמים מסוג החי, או הדומם, או עליונים ממנו, בקריאת הסתעוררות והסתפעלות, (אפאסטראפאה, אנרעדע) • וכאשר תתפעל נפש האדם בתוקף ועוז, אזי יסן כס וכה, אל כל עצריו, יקרא בהתלהבות רוחו אל השמים מעל, אל הארץ מתחת, להרים ולגזעות, לאפיקים ולגאיות; לא יבדיל בין הענמים הסוגנים אותו, ורק גרעיוני נפשו הוא מלא • דמיון זה:

שמעו שמים (ישעיה ח' ב')

והאזיני ארץ •

(שס י"ד ל"א) הלילי שער

זעקי עיר •

(שס ל"ב ט') נשים שאננות

קומנה שמענה קולי

בנות בוטחות

האזנה אמרתי

(שס כ"א ט') עורי עורי

לבשי עוז

זרועה וגו' •

(יא) דרך הסכפלה (רעפעטיציאן, ווידערהאלונג), להכפיל מלה אחת פעמים רבות רגופות (קאנדופליקאציאן, פערדאפפלונג), או שזלה אחת תתחיל מאמרים

מסלה לגיא הזיון •

מאנורים רזים רזופים (אנאפארא, ווידערהאלונג רעם אנפאנגס) /
או להרבות מלות החיבור והיחס בין המאמרים (קאניונקציאן, פערבינדונג),
או להכפיל מאמרים שלמים • כמו (ישעיה ו' ג') :

קדוש קדוש קדוש

ה' צבאות •

הוי אריאל אריאל • (שם כ"ט"א')

למעני למעני אעשה • (שם מ"ח י"ח')

ה' שופטנו • (שם ל"ג כ"ג')

ה' מחוקקנו

ה' מלכנו

הוא יושיענו •

אף אין מגיד • (שם מ"א כ"ו')

אף אין משמיע

אף אין שומע אמריכם •

השוד והשבר • (שם כ"א י"ט')

והרעב והחרב •

כי בליל שודד ער • (שם ט"ו א')

מואב נדמה

כי בליל שודד קיר

מואב נדמה •

נגש והוא נענה • (שם לג' ז')

ולא יפתח פיו

כשה לטבח יובל

וכרחל לפני גוזיזה נאלמה

ולא יפתח פיו •

וזה נעמה ההכפלה הזאת האחרונה לנפש המרגשת, וזה מתקה לחיד
המשכיל, הטועם נחות המליצה! (ס) 2 2 ב ב יג) 77ך

ים,
יחת
פעל
צות
יקים
הוא

מים
תחיל

מסלה לגיא הזקן •

(ב) דרך היתרון (פלעאָנאַסמוס, איבערפליססונגע רעדענסאָרט), להוסיף מלות יתירות בענין, לחזק הכוונה. כמו (ישעיה י"ד י"ח):

כל מלכי גוים

כלם שכבו בכבוד

(שם מ"ט כ"ה) את יריבך אנכי אריב

ואת בניך אנכי אושיע •

(שם ס"ה ג') העם המכעיסים אותי

על פני תמיד •

(ג) דרך ההדרגה (גראַדאַציען, שטייגערונג), שיתכח המליץ לעלות ולעוף מרעיון אל רעיון יותר חזק וגדול ממנו, ויפעול על ידי זה התלקחות עצומה ורבה בנפש השומע. כמו (ישעיה מ' כ"ד):

אף בל גמיעו

אף בל זורעו

אף בל שורש בארץ גזעם

וגם נשף בהם ויכשו

וסערה כקש השאם •

(שם מ"ח ח') גם לא שמעת

גם לא ידעת

גם מאז לא פתחה אונך •

(ד) שיחחוס המליץ את דבריו במאמר נשגורס, כולל ענין גדול (עפ"האָנע) מא, שלום געדאַנקע), ובו יעורר התפעלות חזקה בלבות השומעים. כמו (ישעיה ב' כ"ב):

חדלו לכם מן האדם

אשר נשמה באפן

כי במה נחשב הוא •

(שם כ"ח כ"ו) ויכרו למשפט

אלהיו יורנו •

(שם כ"ז כ"א) אין שלום

במסלה רגיא הזיון •

אמר אלהי לרשעים •

(טו) דרך הספגה (היפערבאלא, איבערשלייבונג), להפליג העטין יוחר
מאשר הוא באמת, כמאמר חז"ל: דברו הנבואים לשון הנביא • כמו:

(ישעיהו י"ג') בוכי השמים וכסיליהם

לא יהלו אורם

חשך השמש בצאתו

וירח לא יגיה אורו •

(שם ל' י"ז)

אלף אחד

מפני גערת אחר

מפני גערת המשה הנמו •

(שם ס"ז')

כל צאן קדר יקבצו לך

אילי נביות ישראל ונגד •

(טז) שישים המליץ את דבריו צפי זולתו (זערמאניקאציאן, רעדענדישטונג),
וכוח אחד מדרכי המליצה, ומועיל אחד, לעורר התפעלות ופעמים
יסדר המאמר בדברי שנים, בדברים זה עם זה (דיאלאג, געשפרעד).
כמו (ישעיהו י' ח')

כי יאמר

הלא שרי יחדו מלכים וגו' •

(שם נ"ג ח')

מי האמין לשמועתנו

זרועה' על מי נגלתה וכו' •

ואשמע את קול ה' אומר

(שם ו' ח')

אהי מי אשלח

ומי ילך לנו

ואומר הנני שלחני •

(שם ס"ג ח')

מי זה בא מאדום

חמוץ בגדים מבצרה

זה הדור בלבושו

צועה

מסלה לגיא חזיון •

צועה ברב כחו

אני מדבר בצדקה

רב להושיע וגו' •

זמח התפעל נפש השומעים, בשמעם פתאום קול מדבר, יביע אומר
במליצות נשגבות, רבות הרעיון • כן נשמע קול ס' נצחות, באפו ובחמתו
על צח צבל הסודס (ישעיה י"ג י"א) :

ופקדתי על תבל רעה

ועל רשעים עוונם

והשבתי גאון זדים

וגאות עריצים אשפיל •

ובנחמו את ירושלים, עיר הקודש, לבשר לפי ישועה מאויביה •

(ישעיה ס"ג א') למען ציון לא אחשה

ולמען ירושלים לא אשקוט

עד יצא כנוגה צדקה

וישועתה כלפיד יבער •

יד) דרך הסגסמה (פערואניפיקאציאן, פערואנענדיכטונג), לספית רוח
חיים בתכונות הנפשיות, ולהניענופים מתים • ומה התעורר נפשנו,
בראותנו כל יצורי הטבע, מהארץ ועד האזוב, מחיחו יער עד זוחלי
ארץ, כלם חיים ומתנועעים ברצון המליץ, להשמיע עמנו קול רנה
וגהלה, או לקונ עלינו צבאי ומספד מר • דמיון זה (ישעיה מ"א ח') :

הרעיפו שמים ממעל

ושחקים יזלו צדק

הפתח ארץ ויפרו ישע

וצדקה הצמיח יחד •

ואנו ואבלו פתחיה (שם ג' כ"ו)

ונקחה לארץ השב

רנו שמים (שם מ"ד כ"ג)

כי עשרה ה'

הריעו

מסלה לגיא הזיון •

הריעו תחתיות ארץ

פצחו הרים רנה

יער וכל עץ בו •

הן אלה קצות דרכי המליכה, אשר ראיתי להציג לפניך פה, קורא נעים! ואשר
השתמשו בהן. הנביא החלסי. ומעט מזער הזכרתי לך, כפי נורך הענין,
שראיתי לבאר, ולתקנת הקינור, שזכרתי בו, לזלתי האריך בלימודים יותר
מודאי •

ועתה אזכיר קצת מדרכי הדיבור המיוחדים לנביא הזה, ומהמלות
הזרות, הגמגמות בנבואותיו, ואין דומה להן בשאר הכפרי
הקודם: מלת מהול (א' כ"ב) אין לה אחות במקרא, וכן נעתס (ט'
י"ח), נעים (י"א ט"ו), מטועני (י"ד י"ט), ארצות (כ"ה י"ח),
מאפע (מ"א כ"ד), קורם, קרסו (מ"ו א' ז'), אחטס (מ"ח
ט'), סוזים (כ"ז י'), באשמנים (כ"ט י'), וזכר כרות, דראון (ס"ו
כ"ו), ודומיהם רבים •

רוב מליצות הנביא מיוחדות הנה לו לבדו, כמו תואר קדוש ישראל,
השתמש בו תמיד לכבוד החלסים, מאמר בכל זאת לא שב
אפו ועוד ידו נטויה, אשר רגל על לשונו במקומות רבות (ה' כ"ה,
ט' י"א כ', יו"ד ד'), מליצה המשלית. (אללעגארישע רעדענסאָרט), ראש
וזכב כפה ואגמון (ט' י"ג, י"ט ט"ו), מדושתו וכן גרני
(כ"א י'), קנה רכון לא ישבור ופשתה כסה לא יכבנה,
(מ"ב ג'), הערס למות נפשו (ל"ג י"ב), חית ידך מנחת,
(כ"ז י'), העורכים לגד שלהן והמולאים למני מוסך,
(ס"ה י"א), וזלתי הרבה מאד •

גם נושלו חונס מושאלים מדברי נביאים זולתו, כמו והיה החסון לנעורת
וגו' (א' ל"א), וחמצא בקן ידי וכו' (י' י"ד), הכל היום יחרוש
החורש וגו' (כ"ח כ"ד), כאשר יהנה האריה וכו' (ל"א ד'), ברועה עדרו
ירעה וגו' (מ' י"א) והרשעים כים נגרשו וכו' (כ"ז כ'), ביצי צפעוני בקעו וגו'
(ג' ט"ה), בגרם החיל ילדה וכו' (ס"ו ז'), ואחרים רבים מלבד אלה •

אך במקומות מעטים השחיל הנביא מליצות נעימות, רמות ונשאות
מנביאים אחרים, אשר היו לפניו, מדברי משה, איש החלסים,
ומשירי נעים זמירות ישראל, כמו מאמר עוי וזמרת יה וכו' (י"ב ז'),
שהוא שאלו משירת הים, וזפרטה כ"ו (ז' ד'): פתחו שערים וגו', בטחו
בה' וכו', שהוא דומה מאד לדברי המשורר בספר תהלות (ק"ח ח' ט'
י"ט) והדומים להם •

מנתוח

מסלה לגיא הזיון

מנתוח המאמרים על דרך שירי (ריטואמוס) בספר הזה •

כבר כתבו מזה הענין ובארוהו באר הטיב, הרמז מ"ן כ"ע צביאורו לשירת הים, והחכם ר' יואל צרי"ל ז"ל בהקדמתו הראשונה לספר זמירות ישראל, ומי חכמי לעמוד במקום גדולים? — אך בחתי לסזכיר פה שמן מנסו, ואומר:

רוב דבורי המליץ הקדוש הזה נתוחים הם למאמרים קצרים, שקולים במלותיהם, אין עומד ארוך יותר מארבע תיבות, ולא קצר פחות משתיים, ורובם הם שלש על שלש, ומלה זעירה (איינוילביגעס ווארט) אין נאקפת במקף איננה מן המנין. כמו (ישעיה ח' כ"ג) :

כספך היה לסיגים

סבאך מהול במים •

(שם ט"ז) וישחאדם וישפל איש

ועיניגבוהים תשפלנה •

(שם ט"ז) ויגבה ה' צבאות במשפט

והא' הקדוש נקדש בצדקה •

(שם כ"ג) מצדיקי רשע עקב שחד

וצדקת צדיקים יסירו ממנו •

ויש שיערב הכביא וואוריו, ויסדר בעלי שמים ובעלי סלש מלות יחדו, בחלוק נאל וערב, לעורר הנפש • כמו (ישעיה ח' ב') :

שמעו שמים

והאזינו ארץ

בי ה' דבר

בנים גדלתי ורוממתי

ורם פשעו בי •

(שם כ"ג) כל קציניך נדרו יחד

מקשת אוסרו

כל נמצאיך אוסרו יחדו

מרחוק ברחו •

הוי

כאשר
יתעורר

אחר

ושימו ט
למען ל

ידעו

מסלה לגיא חזיון

(שס כ"ט א') הוי אריאל אריאל

קרית חנה דוד

ספו שנה על שנה

חגים ינקופו

כאשר יקצרו המאמרים, ויהיו צעלי שתי מלות, כן תנעם ותחזק המליצה, יתעורר לב השומע, וצפרט צרעיונים נשגבים, מגביסים עוף * דמיון זה:

(ישעיה' י"ז) למדו היטב

דרשו משפט

אשרו חמוץ

שפטו יתום

ריבו אמנה

עתה אקום (שס ל"ג י')

יאמר ה'

עתה ארומם

עתה אנשא

קחי רחים (שס מ"ז ד')

וטחני קמח

גלי צמתך

חשפי שובל

גלי שוק

עברי נהרות

אחרי הדברים והאמת האלה, אליכם, אישים! אקרא, ואל נבזי עמי אישים דברתי. הואילו, קחו את מנחתי, אשר הוצאת לכם היום, ושימו עין צינתכם עליה! שקלו נא את דברי צוואתי שכלכם, ואם שגיתי, הורוני, למען לא תלין אתי משוגתי, ואני אשמיע לכם קול תודה, על חסדכם ועל אמתכם.

ידעתי, גם ידעתי את מיעוט ערכי, וכבוד המלאכה, אשר עומסתי על שכמי, צביאור ותרגום הספר הקדוש הזה. לא נעלם ממני, כי עמוק

מסלה לגיא הזיון •

דברי המליך האלפי מחד מחד, ואנחנו נגשסה כעורים קיר, מבלי דעת כראוי
סבות כל נבואותיו, הזמנים, אשר בהם נבא אותן, מעמד ומוצב עם ישראל
בימים ההם, שאליו תתחסנה תמיד, וחזונו האומה הישראלית עם העמים
הסובבים אותה, הרמוזים בתוכן • ומה גם לתרגם הספר הזה בלשון אחרת,
וקדמות הלשון המקורית, תהלוכותיה העצמיות לה, סידורי מלותיה,
המעורבים בדעת וכוונת המליך, הרכבותיה המיוחדים ורוממות הדיבורים
והמשלים ירבו המשלה על דרך המתרגם •

את כל זה ראיתי, וגתון אל לבי, עמדתי מרעיד, ונפשי נבהלה מחד,
צעמדי על שפת מנולות הים הגדול הזה, ומוס כצירים ושוטפים,
היוצאים מבית ה', זורמו לעבר פני • אך בטחתי באל עליון, ואמרת, אולי
יטה חסדו אלי, וגם ציד צעיר לימים, צער מאיש כמוי, יחזיק, להורותו דרך
האמת •

ואני צשטטי צעמקי גיא החזיון הזה, לא נטיתי מדרך הפשט ימין
ושמאל, לא סרתי מאחר מסדר הטעמים, אשר הוא לנו לעינים,
והחוט המשולש, אשר קשרתי בו מיתרו ביאורי, לא צמחרס ינתק, הם שלשה
מטיבי צעד, גדולי המפרשים, רא"צ"ע, רד"ק ורש"י ז"ל, המורים
אותנו, דרך זו נלך •

ועל דבר ההפטרות הנמנחות בזה הספר, ומתורגמות ומבוארות כבר
מהחכם השלם מהו' דוד פרידלענד ער ל"י, הנה לא שניתיהת
תרגומו הנעים והיקר, עד מלה אחת, כי החכם הנ"ל תרגם בלשון נחה ונקיה,
ומליצתו רמה ונשאה עד מחד, ומתוקה מדצק וטופת נופים, ורק את ביאורו
הרחבתי במקומות שקלר הוא, והכנסתי בו ענינים ודברים, הצריכים אל פשט
המקרא, כפי דרכי •

ואתה ה', אלפי אמת, כך בטחתי, אל אבושה! שלח אורך ואמתך,
נחני באורח מישור, ואל תנישני משברי!

פירר, פורים קטן, ה' תקס"ז לב"ע •

דוד אַטמענוֹאָסער •